

## **ПРИГОДИ ОДНОГО НІЖИНСЬКОГО ГРЕКА**

Давно це було. В 1720-х роках жив у Ніжині грек Ів. Калаврез. З р. 1726 він володів там своїм домом, що купив десь у св. Троїцькій парафії.<sup>1</sup>

Жонатий він був з Марією Чухонкою, од якої мав синів Семена й Кирила та двох дочок – Марію й Заферу, або Софію. Семен і став героєм нещасної пригоди, що трапилась з ним р. 1727-1728 і протяглася цілих 33 роки.

Хоч у греків ніжинських була тоді своя школа, батько віддав Семена в школу никольську (при соборі) “для ізобученія на російськомъ языке славенскаго письма.” Коли одного разу він йшов до тієї никольської школи, його ухопили драгуни Воронізького полку, що переходив через місто, і капітан Брилкін узяв його з собою до Новгородської губернії. У Брилкіна Семен жив щось із десять років, потім був з ним в очаківському поході, попав у полон до турків, які його змусульманили. Потім він утік, але знов попався в полон до татар, жив у них і у калмиків. Утік і від них, був у Сибіру і в Січі Запорозькій, де його повернули до християнства з ім'ям Федір. Потім на Україні багато років служив у офіцерів, був у пруському поході і р. 1758 вернувся до Ніжина, щоб побачити батьків, але не застав у живих ні їх, ні брата; сестри ж були одружені з греками – одна з Шарданом, друга молодша – з Колонітою. Колоніта володів батьківським домом, що купив у сестер. При такій ситуації Семенові довелося потратити п'ять років, щоб довести своє походження і своє право на цей самий дім.

Отой дім і став на перешкоді визнання Семена “справжнім Калаврезенком”, бо Колоніта відразу зрозумів, що одне з одним тісно зв'язане. Притому ж Семен зробив кілька невдалих кроків, що дали Колоніті зброю в руки. За свідоцтвом Колоніти Семен ( чи той, хто удавав себе за Семена ), прибув у Ніжин у лютому 1758 року, а тільки у вересні почав доходити дома. Ця обставина, а також перші недокладні, неточні й суперечливі покази дали привід запідозрити його особистість...Виникла справа, яка розбиралась в суді

грецького братства, причому повірений Семена Калавреза дав од його імені докладніші відомості, проте не довів його справжності. Тільки через п'ять років Семен дійшов виконання прав на ім'я і на дім батька від Генерального військового суду ( 1761 ), рішення якого санкціонував гетьман (1763 ). Декрет того Генерального суду на ім'я Семена з 23/IV 1763 р. і дає матеріал для переказу цієї цікавої історії.<sup>2</sup>

Семен прибув у Ніжин на Всеїдному тижні 1758 р. ( цебто в лютому ) і до вересня називав себе Федором і не шукав аніяких батьківських добр, як доводив Юрій Колоніта, посилаючись на греків Статія Панафілова, Юрія Лазарева й Ів. Волошина, а з українців на Карпа Романенка та поштового писаря Лук.Гудимовича. Тільки у вересні він учинив позов і в ньому назвав себе Семеном Івановим сином, “а почему Калаврезовым – не изъяснил...”

Що робив до вересня Семен – невідомо. Його повірений це питання обминає, чи ліпше, уникає точних дат. Він розповідає, що Семен прибув у Ніжин на Всеїдній неділі й тимчасово оселився в ніжинського козака, шевського цехмістра Гната Волкодава, якому й виявив, що він син Калавреза. Таке ж показання він дав у магістраті, куди пішли удвох, перед бурмістрами Я. Мироновським, Як. Строжинським і Павлом Хіотонським. “На другой же день” челядник Волкодава Тиміш повів Семена “для указания ему отцовского двора.” Там у “шинковой избе” знайшли Колоніту, якому і сказали, що перед ним Семен, син його тестя. Той не заперечив, тільки сказав, що не може його знати, й послав його до своєї жінки Софії. Її тоді не було дома, а на другий день вона сказала гостеві, що чула вже від людей, що в неї колись був брат Семен, якого забрали москалі, але вона тоді була маленька (їй за свідоцтвом Семена було тоді два роки), то вона й не може впізнати його, і послала до страшої сестри Марії, може вона впізнає (а їй було 6 років). Але Марія сама надійшла до Семена в його господу й, повітавшись, дорікнула: він, мовляв, багату сестру відразу знайшов, а вбогої не захотів пошукати. Закликала його до себе, – вони й пішли. Дорогою зайшли до грека Велцістіяна, якому Марія відрекомендувала знайденого брата. На другий день Марія послала до брата свою доньку Василюнку з

молодицею, і вона три дні гостювала в дядька ( того гостювання названо двох свідків ). Але тут справа, так добре налагоджена, повернулася на інше. Марія сповістила, що їх зять Колоніта ляв її за те, що вона визнала його за брата, й загрожував не повернути їй її майна, що в нього зберігалось, поки вона не поверне йому 200 карб., що він заплатив їй за батьківський дім. У Колоніти, казала вона, нема сумніву, що Семен має намір одібрати в нього дім... Як тільки Марія вийшла, забравши свою дочку, прийшла Софія і з плачем просила в Семена вибачення, що не визнала його за брата. Тепер же, вона оповідала, її чоловік забороняє їй того, боячись одібрання дома, який повинен одійти до Семена, “понеже многіє купцы ему советовали, дабы не признаваться к нему”. Проте Софія закликала Семена до себе. Ідучи ж додому, зайшли до ніжинського жителя Олександра, що був зятем преображенському вікарієві о.Кирилу, і там вона перед ним і його братом Яковом дякувала Богові, що через стільки років дав їй побачити рідного брата. Проте вона не утаїла від них, що чоловік її забороняє визнавати брата. Коли ж прийшли додому, Софія плачучи докоряла Колоніти, “какъ онъ не боится Бога, что ей съ роднымъ братомъ разлучаетъ.” Почалася тут сварка, і Семен одійшов.

Ці всі дрібні обставини потім фігурували на суді грецького братства, куди Семен заклав позов проти Колоніти, домагаючись повернення батьківського дому. Усіх тих осіб, що тут названо, він виставив як свідків, що ладні підтвердити два факти: а) що він у Ніжині відразу почав називати себе Семеном Калаврезом, і б) що сестри теж одразу визнали його за брата, а потім зреклися під впливом Колоніти. Тут вже на суді відкрилося докладніше, що і як трапилося Семенові на його життєвому шляху. Це потрібно було, щоб збити сумніви Колоніти й запевнити суддів. А як цю історію дано не в формі складного оповідання, а у вигляді судових дебатів, до доводиться надати їй уживанішої літературної форми. Тоді зрозумілі будуть і судові суперечки. Вони були гострими й цікавими, тому що справу вели “спеціалісти” – полкові канцеляристи: з боку Колоніти – Ів. Божковський, за Семена стояв Кіндрат Болбенський. Відомо, які крутії були українські канцеляристи.

Батько Семена, як він запам'ятав, колись жив з купецтва, потім був баришником.<sup>3</sup> Дім він купив, як Семен чув од самого батька, в якогось Ігуменського за 800 зл. У ньому й породив од Марії Чухонки чотирьох дітей. В якому році – не пам'ятає, батько віддає Семена “для изобученія славяноросійскаго языка” в никольську школу, коли там був за старшого дячка Павел Брухонда, що тепер “заградскимъ священникомъ” в Хрестовоздвиженській церкві на Магерках (цебто за містом, тепер у передмісті). Учив його Брухонда “граматики, часловца и псалтири”.

Вчився з Семеном ще один грек (син Штани) і кілька українців; але з них запам'ятав тільки сім: Петро Котляренко, син райці магістратського, Мих. Качановський, Грицько, Карп, “Клим, роста високаго, сухощавый, горбоносый, росту среднего” й “Илья, росту високаго”. Ілля іноді перебував у ніжинського протопопа о. Волховського, якому прислуговував, и “какъ было запеть (розуміється протопоп), то паки в школу идетъ жить”. На очах у них драгуни одного дня і схопили Семена, коли він підходив до школи, що була на никольському цвинтарі, а з ним і другого учня Мих. Качановського. На “крикъ и галась” хлопців вискочив Брухонда й почав лаяти їх, що вони не били драгунів і дозволили взяти школярів. Але драгуни, почувши лайку, вхопили самого Брухонду і привели до якогось “російскаго командира и там его хотели бить батожемъ”.

Доля Качановського невідома, хоч через тридцять років він був живий у Ніжині. Щодо Семена Калавреза, то він дістався драгунському капітану Дм. Як. Брилкіну, який завіз його за “Великий Новгородъ въ Порховский уездъ в дер.Ярилово,” де й тримав його вісім років. Потім Семен жив у нього два роки в містах Каширі й Веневі. Коли ж Брилкін вирудився в Очаківський похід, то коло Очакова з Семеном трапилось нове лихо.

Капітан виправив його з іншими “въ сторону отъ арміи для сыску подножнаго лошадам корму,” і вони попали в полон до турків. Він, Семен, дістався в Бендери туркові Махмету паші, який через півроку його неволі “въ турецкую веру побезсурманиль, и дано ему было в безсурманстве имя Саятомъ,” себто Саят. Там вони жили два роки без чверті, а потім втекли в дев'ятьох, а десята дівка;

але в степу їх зловили ногайські татари. Трохи потримавши у себе, татари “привезли (их) у городъ Кримъ”. А звідтіля Семена з п’ятьома іншими полоненими віддали ногайським татарам у степ, де вони жили два роки у Максута Татарина, який потім продав їх калмикові Дундук-Амбо. Але через шість тижнів “пленніки и паки въ побегъ пошли... И вышли они на степъ къ Астрахани, на котором степу взяли ихъ купечеством бадаючійся запорожець именемъ Іван, и привезши ихъ въ Сибирь, явилъ ихъ къ полковнику Таному”(нижче Танському). З пашпортом, що дав полковник, вони “из Сибири” приїхали з Іваном же в Запорозьку Січ, де Семена “ по прежнему въ християнскую веру запорожцемъ грекомъ Анастасіємъ приведено и дано уже ему притомъ имя Федоромъ,”а прізвище – Анастасієв. Коли ж Анастасій, в якого Семен-Федір жив чотири тижні, вмер, він з одним кол. полоненим Супруном “отлучился изъ Сечи”, маючи той же паспорт полковника Танського ( а на яке ім’я він був написаний цього питання не торкалися...)

В “Малой Россіи,” в містечку Миргороді, де стояв тоді Сербський гусарський полк, вони вступили в послугу до офіцера квартирмейстера Фрідріка Галандрова, потім переходили до інших – капітана Петра Текелія, кап. Арсенія Воєнова. Згодом Семен був за “партикулярного сапожника”в 5 і 8 ротах, а потім пристав до послуги до полк. Стоянова. З тим же полком був у Пруському поході “и во оно́мъ полку чрезъ житіє свое називалъ себе онъ, истецъ, всегда сыномъ Калаврезовым, а не инако, въ чемъ истецъ на техъ, въ кого служилъ, посылається.”

Нарешті року 1757, коли полк вертався від Кролевця Пруського, він у Мемелі дістав від кап. Текелія білет про відставку й виправився до Ніжина побачитися з родиною і для життя. Дорогою до Смоленська, за слободою Духовщиною, в Кривому лісі, на нього зробили напад “воровские люди и разбили его, и все, что было при немъ, те разбойники ограбили”. Про це він зробив заяву в Смоленську, в Губернській канцелярії, і вона замість Текеліївського білета, що одібрали, видала за підписом губернатора Оболяньського пашпорт, в якому названо його, як і там, Федором Анастасієвим, як звали з часів перебування в Січі. А звався так і в полку тому, що тов.

Супрун багатьох оповістив про таке його ймення.<sup>4</sup> В Ніжині ж, казав він, так не називався.

Такий вигляд набула історія Семена на суді. У позові ж 20/VIII моменти її тільки намічено, без років, без географічних назв. Напр., “в разныхъ местахъ въ плене находился”, при Сербському гусарському полку, “въ разныхъ походныхъ местахъ служилъ...”

Повірений Колоніти повів оборону його інтересів влучно. Він заперечив справжність слів усіх фактів, про які згадав Семен в позові: “Нынешній истецъ мнимый Калаврезенко,” він не каже точно, чи давно в його батька був дім, що він купив, чи в ньому діти родились, чи схопили його драгуни, чи тримав його Брилкін у себе, чи був він у різних місцях у полоні, чи служив у різних осіб – “обо всемъ томъ никакихъ письменныхъ свидетельствъ (он) не представилъ и в иске о них не упомянуто”. Тому “ответчикъ на истцевомъ голословномъ показаніи не утверждается, да и утвердиться чтобы онъ, истецъ, допряма былъ Ів.Калавреза сынъ, сумнительно.”

Проти позовника і поведінки його в Ніжині: прибув у лютому, а почав шукати батьківських добр тільки у вересні. Був Федір – став Семеном. Та й сестри його не пам’ятають. Рішуче проти нього говорять і документи. Коли теща Колоніти Марія Калаврева продала р. 1737 Якові Сердюку частину двору, що одержала з дочками від небіжчика чоловіка, то у виданому з цієї нагоди з магістрату урядовому екстракті про Семена не згадується, хоч згадуються дві дочки та син Кирило ( вже вмерлий), незважаючи на те, що батько позбавив його спадщини “за его непостоянство, своевольность и многия преступления.” Ясно, робив висновок повірений Колоніти, що позовник називає себе сином Калавреза “измышленно и бездоказательно”. Загалом усе його оповідання “обманное и несправедное,” бо про багато речей він утаїв, не покликавшись навіть на незнання. Тому відповідач і домагався, щоб братство вчинило позовникові докладний допит.

Хоч спочатку Семенові йшлося нібито тільки про визнання його сином Ів.Калавреза, в позові він зробив уже належний висновок з цього визнання. Він скаржився, що його молодша сестра Зафера Колонітиха з чоловіком своїм живе в батьківському домі, і тепер,

його, “істца, до владения того двора неведомо чрезь какое умышление не допускаеть”. Ба, він претендував не тільки на двір, а й на ті “прибыли и корысти” з відсотками з них, що одержав зять Колоніта, який багато років користувався тим двором, що “по всемъ христианскимъ узаконеніямъ” повинен перейти як спадщина до нього, Семена. Суму ж тих користей повинен був показати сам Колоніта “подъ совестію”. Природньо, що в дебатах сторін дворові присвячено найбільше місця. Зокрема щодо екстракта 1737 р., то позовник збив його силу тим міркуванням, що батьки не назвали Семена тому, що ні вони, і ніхто в Ніжині не знали, чи він ще живий.

Зі свого боку Колоніта доводив, що в нього двір не батька Калавреза, розташований на землях, що він купив р. 1741 од сестер М. і С. Калаврезових і р. 1743 від ніжинського жителя Ів.Блажки, і що на них має й купчі. Тому й “правильний наследникъ Калаврезенко,” коли б і з’явився, не міг би шукати на відповідачеві, бо він законно купив пляц, затратив гроші на утримання будови й дочок небіжчика, поховав його вдову, поминав її, віддав заміж Марію, – за всі ці витрати треба ж його раніш задовольнити. Шукати скоріш можна на тих, хто продав двір, а не хто купив. Допустити позовника до владіння – значить скривдити відповідача й порушити всі християнські закони.

Повірений Семена звернув увагу на зізнання відповідача, що він купив двір у сестер Калаврезових, і цей акт поставив йому у вину, бо за силою прав купівля спадкового батьківського дома в сестер вважається за недійсну. Потім він довів судові, що відповідач не хотів показати позовникові купчих, на які посилався. На вимогу суду відповідач тепер показав їх, але тут же підкреслив неправду Семена: він сказав, що батьківський дім куплений в Ігуменського, тоді як урядовий екстракт з магістрату 1/V 1726 р. свідчить, що Ів.Калаврез купив собі той дім у новомлинської жительки Марії Самойловичівни. Відповідач звертав увагу на те, що коли позовник пам’ятає суму грошей, за яку куплений батьківський дім, і свого вчителя, то повинен пам’ятати і все інше – і коли куплено дім, і рік вступу до школи, а коли цього не пам’ятає, то значиться він і не син Ів.Калавреза.

Відповідач доводив, що й інші показання позовника неправдиві, – або їх повірити “не по чому,” або вонит явно суперечать дійсності. Узяти хоча б його заяву про хрещення в Січі. (Семен про хрещення не казав, а тільки що був знов навернений до християнства). Але “крещенія такъ по християнским преданіям, такъ въ св. Отець правиламъ повторять запрещено и не должно, да и ежели бы онъ, истецъ, допряма въ Запорожской Сечи у турецкой веры миропомазанъ”, то він міг сказати, в якій парохвії й який священник це зробив. А як цього зовсім і не було, то значиться його показання і неправдиве, й голослівне. Не було, мабуть, і нападу розбійників, коли нема “письменного вида” з протесту, що він повинен був зробити у Смоленську.

Повірений позовника не міг представити ніяких документів, що їх доходив відповідач. Він оперував тільки на більш докладному оповіданні про життя Семена та покликався на свідків. Більшість з них вже названо, але їх не допитував суд. Звернено увагу тільки на двох, що могли підтвердити два важніші факти з “одисеї” Семена. Як треба було довести, що позовник не удаваний син Ів.Калавреза, то повірений наганув (?) хресну матір Семена, матір бургомистра Як. Мироновського, що тепер намісниця жіночого монастиря Алімпія Мироновська. З огляду на її сан, він міркував, що можна допитати її без присяги. Але вона показала на письмі, що дійсно років 40 тому або більше хрестила в “Каламареза” хлопчика, та імені його не пам’ятає і не знає, чи був ще другий син. Свідками ж захоплення Семена від драгунів він виставив кол. вчителя Брухонду, тепер священника, і вдову вмерлого райці Агафію Котляренко. О.Павел Федоров теж листовно засвідчив, що в бутність його дяком двох хлопців дійсно забрали драгуни, і що один був Семен Калаврез, а хто другий – забув, бо пройшло більш як 30 років. Щодо вдови Котляренкової, то її не запитали, мабуть тому, що згодилися з думкою відповідача, що “женскому полу свидетельствовать по силе прав нельзя”. Правда, відповідач відводив таким же посиланням на право і намісницю: “свидетельством одной персоны, а паче женска полу нікакова річь доказана бытъ и оная за дельну принята не можетъ”. Проте її допитали.<sup>5</sup>



А з другого боку братський суд чомусь не використав вказівки відповідача, що позовник не посилається на Мих. Качановського, якого нібито драгуни схопили разом з ним і який досі жив. В цьому відповідач бачив новий доказ неправди речей Семена. Це замовчування Семена справді дивне, а ще дивніш, що братський суд не допитав Качановського: він один міг би вирішити усю справу. Здається хтось не хотів, щоб це рішення було на користь Семенові...

Був у довіреного позовника ще один доказ: ”кь тому же, – казав він, – истцева и физиономія свидѣтельствуєть, яко истецъ настояще на сестерь своихъ Шарданку, найпаче на ответчикову жену схожъ, ибо и отецъ истцевъ такой же былъ физиономією.”

Але повірений відповідача висловився, що про це останньому “свидѣтельствовать не должно, для того о томъ физиономіі разборъ ответчиковъ оставляет на волю судящихъ”. Проте він не відмовляється, коли суд забажає доказів, “представитъ более трехъ свидѣтелей достойныхъ людей”, що небіжчик Іван не подібний до позовника...

Коли свідки у відповідача – “достойные люди,” то він виявив намагання згудити свідків противної сторони, то як баб, то як виставлених від Семена, якому вірити не можна ні в чому, бо всі його показання підставні, навіть фальшиві, а коли виявлено во всьому його неправду, то не можна покладатися на його совість, на яку він не раз посилався, згоджуючися не один раз присягою ствердити свої заяви.

Як ставилася сторона відповідача до свідків позовника, видно з того, що з багатьох допитали тільки двох; але їх показання вона вважала за сумнівні, бо ні Алімпія, ні о.Павел “не засвидѣтельствовали настояще того, что онъ, истецъ, сын его (Калавреза),” тим більше, що перша й імені його не пам’ятає. Це був і погляд самого суда братства. Пошкодило Семенові в очах останнього, – можна думати, і та обставина, що він не відразу після своєї появи в Ніжині почав клопотатися про свої права й дім. Це він зробив, на погляд Колоніти, не дурно: він “черезъ шесть месяцев не искаючи выпитывал в разныхъ нежинскихъ обывателей, кто былъ ответчиковъ тестъ Ів.Калаврезъ и какого рода жена”, і тільки після

такої “виборки” склав 20/VIII позов. А найбільш – смоленський паспорт з 13/I 1758 р. Семена, в якому його названо Федором Анастасієвим і сказано, що він за відсутністю документа “содержался въ Губернской канцелярії за приказомъ.” Хоч позовник і з’ясував, здавалось би добре, походження цього імені, але допустив плутанину в показаннях, і відповідач підкреслив, що цей паспорт є те єдине, на що можна у справі опертися, а все інше – голословні показання й вигадані марні речі “истца мнимого двоименнаго Калавреза.” Що ця обставина мала в рішенні справи судом грецького братства найбільше значення, про це свідчив через три роки в апеляційному доношенні Генеральному судові сам Семен... А рішення суда грецького братства було негативне для Семена і він відмовив йому в його претензії на дім Ів.Калавреза “за недоказательством его в точности”, що він син Ів.Калавреза, “и по другимъ сумнительстваъ”, і вирішив, щоб той дім залишився по старому за Колонітою, згідно з купчими.

Таким рішенням Семен, розуміється, не задовольнився, але апелював до Генерального військового суду тільки через три роки, 5/XI 1761р. Скидається на те, що сам він був не певний в успіхові справи при тих обставинах, що склалися. Ледве чи можна припустити, що він був непевний в собі... А на таку думку могли б наводити ті розбіжності в оповіданні Семена про своє життя, які припущені раніш і знаходяться в апеляції. Він же пам’ятав, що захопили його “какъ бы на четвертомъ на десять году отъ его, Калавреза, рожденія.” Захопив капітан Брилкін своїми солдатами.<sup>6</sup>

Полк же був Тверський (спочатку Семен називав його Воронізьким). В полоні у татар він був чотири роки (а не два). До своєї віри татари (раніше турки) привели “сподизневоленія”. В Запорозькій Січі “исповеданіе православної вери и паки по церковному узаконенію принялъ”, але ім’я Федора дано йому “отъ священства” (яким чином приєднали його до церкви – і знов не сказав!). Так і звався в Сербському гусарському полку, де знаходився на послузі в офіцерів “по нужностямъ”, цебто за нуждою. У Пруському поході був поранений в час баталії. Сестри попереду його визнали, але як вони після смерті батька заволоділи багатим майном, грішми і двором, то не хтіли допустити його до спілки,

притому були настрашені чоловіком молодшої з них, то й “не почали признавать его за брата”. А як Колоніта крім майна заволодів батьківським домом і не допускав його до спадщини, то він, Семен, бив на нього чолом у грецькому братстві. Воно ж одмовило йому в позові через одне, що в Смоленському пашпорті його з кривдою для нього написали Федором, а не Семеном. Між тим Федором звався і на Січі, а тепер Семен.

Докази його правдивості – спомин про батьківській дім, про школу, про хресну матір. І Колоніта ні в чому не виявив його неправду, крім пашпорта. Тому неправдиво він позбавлений батьківського дома, до якого тепер, коли Колоніта вмер, його не допускають Колонітові епітропи (цебто душоприкажчики). Судом грецького братства Семен і тому незадоволений, що суд не допустив його до присяги, якою він хотів довести свою правдивість.

Невідомо, як би поставився Генеральний суд до цієї апеляції, коли б Семен не пред’явив через місяць випис з Полкової Ніжинської канцелярії. Ось його зміст: “Сего ноября 22 дня жительки нежинския Марія и Софія, дочери Калаврезовки, поданнымъ въ судъ полковій нежинській доношеніемъ представили: въ греческомъ де нежинскомъ братстве имеющееся дело брата ихъ Семена, сына Калаврезова, о искательстве наследного отцевского его двора подъ владеніемъ умершого Юрія Колонити находившегося, решено и онимъ де решеніемъ въ томъ братстве его, Калаврезова, за брата ихъ не признавъ, отъ оногo отческого наследного ему двора отказано несправедливо. Кое дело, какъ имъ известно по апеляції его, брата ихъ, указомъ суда войскового Генерального велено перенести подъ разсмотреніе и решение в оній Генеральний судъ. Между жъ производствомъ оногo дела въ томъ греческомъ братстве за жизни оногo Юрія Колонити за приказъ ей, Софіи, яко онъ, Колонита, мужъ ей былъ, а оная Марія за страсть (цебто під засторогою) тую, что въ оногo Колонити имущество въ сундукахъ подъ сохраненіемъ его находилось, которое угрожая отдавать возвратно ей онъ, Колонита, не хотел. Да и за наговоромъ имъ отъ другихъ, его, Колонити, согласниковъ и приятелей-грековъ, его, Семена, за брата себе не признавать, принуждены были по спросу о томъ ихъ отъ греческого братства. А ныне де отъ

предпоказанной страсти за измертвием оного Колонити імея свободу, а ведая совершенно по спросу ихъ в стороннихъ честныхъ города Нежина жителей, что онъ, Семень, рождень отъ отца ихъ и матери, но за малолетство ихъ и его въ прошедшіе давніе года, чему будетъ более тридцати летъ, онъ, Семень, отлучился з Нежина и не былъ в Россіи чрезъ те все года, настояще они его узнать не могли и потому они , Мария и Софія, ныне подлинно удостовержась, его, Семена Іванова Калаврезова, за брата своего родного по отцу и матери своей признають и впредь по смерть ихъ отчуждаться съ нимъ отъ него не повинни и не будутъ. И просили они, Калаврезовки, тое ихъ признание въ книги урядовіе записать, а ему, брату ихъ, Семену Калаврезову для знанія о семъ где надлежатиметь зъ того ихъ доношенія видать подлежащій аттестать. Того ради по определению полковой Нежинской канцеляріи, по прошенію Маріи и Софіи Калаврезовокъ тое ихъ доношеніе въ урядовіе книги под № 509 записано, а для знанія о томъ ихъ признаніи вышеуказаннаго Семена Калаврезова за своего брата за руками присутствующихъ въ Полковой Нежинской канцеляріи и за печатію урядовою дана ему, Семену Іванову Калаврезову з полковой Нежинской канцеляріи выписка.”

Цей випис, що його представив Калаврез 10/XII, очевидячки, й вирішив справу в бажаному для нього напрямку. Виходило тепер, що він справжній спадкоємець Ів. Калавреза і що іншого “більше правильного наследника неть”. Проте, за це, за висновками Генерального суду, і вся справа говорила. Навели й відповідні юридичні виправки ( Стат., розд. II, арт. 17 і розд. V, арт. 14), за якими батьківське нерухоме майно переходить тільки на синів і на близьких по мечу, цебто чоловіків – близьких родичів.<sup>7</sup>

Тому вирішено 14/ XII 1761 р. і двір Колоніти передати Семену Калаврезу, про що й надіслати указ в Грецьке братство.

Але виконання цього вироку загаялося, хоч і здавалося, що після приєднання Семена з боку сестер у нього вже не було супротивника. Цей вирок опротестували як грецьке братство, так особливо епітропи небіжчика Сарей і Баладіма, що обстоювали інтереси, мабуть, його дітей (як вони були). Епітропи подали протест до Генерального суду, братство – до Генеральної Військової

канцелярії. Тоді усю справу передано на закінчення гетьману Розумовському. Він же вирішив: як “отъ сестеръ истцевыхъ признательное доношеніе въ полковую канцелярію самоперсонально подано,” то й закликати цих сестер в Генеральний суд непотрібно ( мабуть, хто-небудь був такої думки; можливо, що братство, або епітропи запідозрили добровільність заяви сестер Семена), вирок Генерального суду справедливий і його виконати конечно.

Коли написано цю резолюцію – невідомо. 9/IV 1763 р. Семен Калаврез просив Генеральний суд про видачу йому “декрета на спокойное темъ дворомъ владеніе и для крепости”, і 23/IV йому дано такий декрет, цебто копію всієї справи вже з гетьманським вирокком. Цей документ мав для Калавреза значення уводчого листа. Принаймні, сам він уважав себе за володільця дому з цього дня. Продаючи його, він у купчій назвав цей двір спадковим, що дістався йому за позовом суду Генерального 23/IV 1763 р. Продав же він його 13/X 1765 р. жінці Ів. Андр. Дунін-Борковського Агафії за 2400 карб.

На тому й обриваються наші звістки про Семена Калавреза і його пригоди. Цікаві питання як склалися його взаємовідносини з сестрами і грецькою громадою, чим він жив і що робив до продажу батьківського дома й після його залишаються нерозв’язаними...

---

## ПРИМІТКИ

<sup>1</sup> В купчій р. 1765 місце його так позначається: з одного боку – “съ приходу отъ базару по улице, прозиваемой Греческой”; з другого – “по межи жилыхъ дворовъ до валу бурмістра нежинскаго Як. Мироновскаго и пляцу церкви Троецкой, на которомъ здавна школа стояла, и грека Кирияка Бакалейщика”; з третього – “дорога поузь валь лежачая граничить, а съ четвертой стороны от главнаго тракту грека Антонія, жителя Нежинскаго, Сидора и цеховаго кравецкаго двора ж.”

<sup>2</sup> Справа Ніжинського округового архіву ( без числа ).

<sup>3</sup> Але через п’ять років, коли Семен забажав у Генерального суду копії рішення, він казав, що батько був колись морського флоту капітаном.

<sup>4</sup> Вище ми бачимо, що Семен запевняв у протилежному, – в полку, мовляв, звали Калаврезом. На жаль, ні сам Семен не сказав, під яким ім’ям

---

він значився в паспорті, який дістав від полковника Танського й з яким прибув з Січі до Малої Росії, ні процесова сторона не звернула на це уваги.

<sup>5</sup> В Литовському статуті нема такого обмеження прав жінок на виступ в суді за свідків. Це особливість Магдебурського права, яка, проте, увійшла в “Права, по которымъ судится Малоросійській народъ,” Гл.VIII, арт. 16, п.1 ( Вид. проф. А.Кистяковского. Ученыя Записки Киевск.университета., 1875, сент., с. 176). Тут же взятий з магдебурського права п.2 про незначність свідцтва однієї людини, бо “голосъ единого – голос никакой.”

<sup>6</sup> Такий вираз обумовлений колишнім докором повіреного Колоніти, що Семен у позові показав про захват Брилкіним, а на допиті – драгунами.

<sup>7</sup> Литовського Статуту 1588 р., розд.V, арт. 14 : “спадки отчизные именовей лежачихъ скарбовъ и маетности рухомое толко на сыновъ и близкихъ по мечу приходити будуть, такъ яко и на иншомъ меству ширей о томъ написано, где бы черезъ отца записаномъ, або тестаментомъ розправлено и росписано не было.” “Инше місце,” де теж є мова про “найблизшихъ по мечу” не зовсім до речі, бо не підкреслює так переведене право синів на спадчину після отців. Це розд.II, арт. 17 ( Времен. Моск. общ. ист. и древн. Росс., кн. XIX, 204 і 59-60)

Ніжин, [ жовтень 1929 р.]

Інститут Рукопису НБУ ім. Вернадського у м. Києві. Ф.Х, № 18350.